

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-153>

УДК 330.341.4

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СТРУКТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

SOCIO-ECONOMIC ASPECTS OF THE STRUCTURAL TRANSFORMATION OF THE ECONOMY OF UKRAINE

Подзізей Владислав Володимирович

аспірант,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7543-4044>

Шматковська Тетяна Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2771-9982>

Podzizei Vladyslav, Shmatkovska Tetiana

Lesya Ukrainka Volyn National University

У статті розглянуто соціально-економічні аспекти структурної трансформації економіки України в контексті сучасних викликів та можливостей. Визначено ключові напрямки її реформування, орієнтовані на загальне зміцнення конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку економіки країни. Досліджено вплив структурних змін на соціальну сферу, зокрема на зайнятість, рівень життя населення та соціальну диференціацію. Проаналізовано результати реформ бюджетної децентралізації та місцевого самоврядування, а також ідентифіковано проблемні аспекти, котрі потребують подальшого вирішення. Розглянуто вплив структурної трансформації на інвестиційний клімат та розвиток малих та середніх підприємств в аспекті його впливу на соціально-економічний розвиток країни. Доведено необхідність формування підходів щодо подолання проблем, які виникають у процесі структурних змін в контексті перспектив відновлення та подальшого розвитку національної економіки України.

Ключові слова: структурна трансформація економіки, соціально-економічний розвиток, соціальна сфера, зайнятість, рівень життя населення.

The purpose of the article is to study the socio-economic aspects of the structural transformation of the economy of Ukraine, their impact on employment, the standard of living of the population and other aspects of the social sphere in order to determine the prospects for the further development of the national economy in the context of the reforms. The relevance of the research topic is determined by the need to improve the economic system of Ukraine in the conditions of war and constant challenges to its stability and competitiveness. The research uses a complex methodological approach, which includes the analysis of empirical data, comparative analysis of information and the use of theoretical models of socio-economic processes. The impact of structural changes on such key indicators as employment, the standard of living of the population, social differentiation, the investment climate and the development of small and medium-sized enterprises is analyzed. Successes achieved and problematic aspects that require further attention and resolution are identified. Special attention is paid to the development of recommendations for improving the efficiency of economic policies and strategies of state administration in order to promote sustainable development and increase the welfare of the population. The article examines the socio-economic aspects of the structural transformation of the Ukrainian economy in the context of modern challenges and opportunities. The key areas of its reform are determined, focused on general strengthening of competitiveness and ensuring sustainable development of the country's economy. The impact of structural changes on the social sphere, in particular on employment, the standard of living of the population and social differentiation, was studied. The results of the budget decentralization and local self-government reforms were analyzed, as well as problematic aspects that require further resolution were identified. The impact of structural transformation on the investment climate and the development of small and medium-sized enterprises in terms of its impact on the socio-economic development of the country is considered. The obtained research results will contribute to a deep understanding of

the complex interrelationships of the Ukrainian economy and the social sphere, and can also become a valuable source of information for the development of effective development strategies and decision-making in the field of social and economic policy of the state.

Key words: structural transformation of the economy, socio-economic development, social sphere, employment, standard of living of the population.

Постановка проблеми. Структурна трансформація економіки України є об'єктивним процесом, який впливає на усі сфери суспільного життя в сучасних умовах. Проте, даний процес супроводжується численними складнощами та проблемами, пов'язаними як із специфікою соціально-економічного розвитку, так і з деструктивним впливом війни на усі сфери суспільного життя країни. Дослідження та вирішення цих проблем наразі виступає обов'язковою умовою досягнення сталого економічного розвитку країни. При цьому однією із ключових проблем виступає недостатній рівень зайнятості населення, особливо серед молоді. Структурні зміни в економіці можуть призвести до зниження попиту на певні види праці та виникнення нових вакансій, що вимагають інших навичок та кваліфікації. Також це може стати перешкодою для соціальної адаптації населення та спричинити зростання безробіття та соціальної напруги, котре трансформується у міграцію робочої сили.

Ще однією проблемою є зростання рівня соціальної диференціації населення, яка посилюється внаслідок структурних змін у економіці, а у даний час ще й посилюється внаслідок військових дій. Зростання рівня доходів деяких груп населення поряд із їх скороченням у інших може призвести до подальшого розшарування суспільства та зростання соціальної напруженості. Також важливо враховувати вплив структурної трансформації на регіональний розвиток. Адже нерівномірний розподіл економічного потенціалу та можливостей може призвести до глибокої економічної диференціації між регіонами країни.

Таким чином, вирішення зазначених проблем набуває критично важливого значення для забезпечення сталого та збалансованого розвитку національної економіки України, що потребує формування комплексного підходу до дослідження даної проблематики на засадах формування ефективних стратегій управління національною економікою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Структурна трансформація економіки України є складним та актуальним процесом, який має значний вплив на соціально-економічний розвиток країни. В даному контексті дослідження

соціально-економічних аспектів структурної трансформації стає важливим завданням для вчених та економістів та політиків.

Зокрема, дослідження специфіки структурної трансформації економіки України та її вплив на соціально-економічний розвиток країни широко розкриті в працях Ю. О. Чалюк. Зокрема, автором проведено аналіз факторів, котрі впливають на цей процес, в тому числі – особливості реформування системи соціально-економічних відносин, зовнішньоекономічна діяльність та інвестиційний клімат [7; 8; 9; 10].

Необхідно відзначити дослідження соціальних аспектів економічних трансформацій в Україні, що здійснені в працях М. І. Дзямуча, який визначив вплив структурної трансформації економіки на соціальну сферу України та ринок праці. Зокрема, досліджуються зміни в зайнятості, рівні доходів та соціальній диференціації, а також шляхи покращення цих показників [1; 2].

Регіональні аспекти структурної трансформації національної економіки розкриті в дослідженні Н. М. Довганик, яка дослідила специфіку впливу структурних змін в економіці на регіональний розвиток країни. Автором розкрито особливості диференціації рівнів економічного розвитку між регіонами та визначено шляхи зниження цієї диференціації [3; 4].

Доцільно також розглянути дослідження Т. О. Шматковської, у яких проаналізовано вплив структурної трансформації на інвестиційний клімат в Україні. Досліджується зв'язок між структурними змінами в економіці та обсягами інвестицій, а також шляхи залучення більшої кількості інвестицій у розвиток країни [11; 12].

Дослідженню основних соціально-економічних проблем, що виникають внаслідок структурної трансформації економіки України присвячена робота В. І. Кириленка. Зокрема, в дослідженні аналізуються наслідки цих проблем та пропонуються можливі шляхи їх вирішення [5].

Загалом бачимо, що у даний час існує чимало досліджень, котрі забезпечують широкий огляд поточного стану та проблем структурної трансформації економіки України.

Однак існує потреба подальшого вдосконалення наявних напрацювань з метою формування стратегії ефективного соціально-економічного розвитку країни.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження соціально-економічних аспектів структурної трансформації економіки України, їх вплив на зайнятість, рівень життя населення та інші аспекти соціальної сфери для визначення перспектив подальшого розвитку національної економіки в контексті проведених реформ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-економічні аспекти структурної трансформації економіки України охоплюють достатньо широкий спектр явищ і процесів, що прямо або опосередковано впливають на рівень життя населення та загальний розвиток суспільства. При цьому одним з ключових аспектів виступають зміни в зайнятості та ринку праці, які особливо посилилися після початку повномасштабної війни. В загальному структурна трансформація може призвести до суттєвих змін у структурі зайнятості, зокрема, скорочення кількості робочих місць у сфері важкої промисловості та їх збільшення у сфері послуг та інноваційних галузях економічної діяльності. Також структурні зрушення чинять важливий вплив на рівень безробіття, якість праці та соціальну стабільність суспільства.

Необхідно також відзначити такий важливий аспект соціально-економічних зрушень, як вплив структурної трансформації економіки на рівень життя населення. Відомо, що саме структурна трансформація може призвести до відчутних змін у рівні доходів та рівні споживання населення. При цьому з одного боку, розвиток нових галузей економіки та підвищення продуктивності праці може сприяти зростанню доходів та покращенню умов життя населення. А з іншого – структурні зміни можуть призвести до розширення соціальної диференціації та збільшення відстані між багатими та бідними прошарками населення. Відзначимо, що дані тенденції суттєво посилюються під негативним впливом військових дій, що пов'язані з руйнуванням соціальної та господарської інфраструктури.

Разом з тим, структурна трансформація впливає на розвиток малих та середніх підприємств. В той же час, перехід до нових моделей економічного розвитку може створити як можливості розвитку, так і генерувати ризики для малого бізнесу. В практичному аспекті це може збільшити цим підприєм-

ствам доступ до нових ринків та інноваційних технологій. Натомість, недостатня підтримка та обмежений доступ до фінансових ресурсів можуть суттєво ускладнити розвиток малих та середніх підприємств та обмежити їх внесок у загальний економічний розвиток країни.

Загалом можна стверджувати, що соціально-економічні аспекти структурної трансформації економіки України визначаються комплексом специфічних факторів, який включає в себе зміни на ринку праці, рівень життя населення та розвиток малого бізнесу. Саме врахування цих аспектів є ключовим для розробки та формування ефективних стратегій економічного розвитку та соціальної політики держави.

Визначаючи ключові напрямки реформування економіки України, спрямовані на загальне зміцнення конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку, необхідно зазначити, що вони визначаються комплексом заходів у різних сферах економіки та громадського життя. Основою цього виступають реформи, що здійснюються у сфері економічного управління та правового середовища. Передбачається, що важливим є функціональне спрощення процедур реєстрації бізнесу, зменшення бюрократичного тиску та стимулювання підприємницьких ініціатив. В контексті такого реформування важливого значення набуває також боротьба з корупцією та гарантування незалежності судової системи з метою забезпечення правової упевненості для бізнесу та інвесторів. Зазначимо, що структурні реформи в даному напрямку реалізуються в контексті європейської інтеграції України. При цьому після набуття статусу кандидата у члени Європейського Союзу у 2022 році даний процес суттєво пришвидшився, що стимулює підвищення економічної активності, незважаючи на деструктивний вплив війни на економічну систему України.

Важливим напрямком структурного реформування економіки є також розвиток інфраструктури, котрий впливає і на соціально-економічний розвиток держави. Зокрема, існує об'єктивна потреба забезпечення відновлення та розвитку транспортної, енергетичної та інформаційної інфраструктури, яка чи не найбільше постраждала внаслідок війни. При цьому покращення транспортних комунікацій та розвиток логістичних мереж сприятимуть зниженню логістичних витрат та збільшенню ефективності виробництва. А розвиток енергетичної інфраструктури, акцентований на джерелах відновлюваної енергетики, спри-

ятиме забезпеченню стабільності постачання енергії та зменшенню залежності від імпорту.

Втім, в контекст необхідності забезпечення соціально-економічного розвитку країни чи не найбільш важливим в даний час є розвиток людського капіталу. В умовах глобалізації та цифровізації нагальною необхідністю є збільшення обсягу інвестицій в освіту, науку та інновації для того, щоб забезпечити наявність в Україні достатньої кількості кваліфікованої робочої сили, здатної конкурувати на світовому ринку [6]. Разом з тим, для забезпечення належної кількості високотехнологічних робочих місць, на які потрібно буде залучати кваліфікованих працівників, потрібно також сприяти розвитку інноваційного підприємництва.

Загалом, приходимо до висновку, що успішне реформування економіки України на засадах її структурної трансформації потребує комплексного підходу, орієнтованого на впровадження змін у різних сферах та галузях економічної діяльності, що сприятиме загальному зміцненню конкурентоспроможності та забезпечить відновлення і сталий розвиток країни у майбутньому.

Необхідно зазначити, що з функціональної точки зору структурні зміни в економіці України мають значний вплив на соціальну сферу, оскільки змінюють розподіл ресурсів, можливостей працевлаштування та доходів серед населення. Зокрема, зміни в економічній структурі чинять прямий вплив на зайнятість. При цьому в останні роки скорочення обсягів виробництва в реальному секторі та розвиток сфери послуг та інновацій призвели до зміни в структурі ринку праці і перерозподілу робочої сили між даними галузями. наслідком таких змін стало зростання рівня безробіття серед груп населення з низьким рівнем кваліфікації. В той же час, доходи осіб, зайнятих в інноваційних секторах економіки, пов'язаних з розробкою та впровадженням цифрових та інформаційних технологій суттєво зростали в останнє десятиріччя.

Крім того, структурні зміни спричинили суттєвий вплив на рівень життя населення країни. Зокрема, розвиток нових галузей економіки та підвищення продуктивності праці за рахунок автоматизації бізнес-процесів призвів до зростання доходів та покращенню якості життя населення. Однак, ці ж зміни мали наслідком і збільшення рівня соціальної диференціації та майнового розшарування суспільства, коли частина населення випереджаючими темпами отримувала значні

доходи, а інша залишалася на рівні низького доходу з бази попередніх кризових періодів. Відповідно, структурна трансформація економіки призвела до посилення соціальної диференціації. В умовах війни, яка суттєво вплинула на процеси трансформації національної економіки, це може призвести до загострення соціальних проблем та зростання соціальної напруги в суспільстві. Структурна трансформація відіграє суттєву роль й у формуванні інвестиційного клімату, зокрема, сприяючи розвитку нових секторів економіки та залученню іноземних інвестицій.

Отже, можна стверджувати, що структурні зміни, що відбуваються в економіці України мають комплексний вплив на соціальну сферу, включаючи динаміку зайнятості і рівня життя населення, а також посилення соціальної диференціації. Тому для забезпечення ефективного та сталого розвитку країни важливою є розробка та реалізація регуляторної політики держави, орієнтованої на збалансування розвитку національної економіки на засадах забезпечення соціальної справедливості.

Висновки. Таким чином, приходимо до висновку, що соціально-економічні аспекти структурної трансформації економіки України передбачають необхідність здійснення реформ, спрямованих на зміну економічної структури виробництва. Необхідною умовою для досягнення сталого розвитку при цьому є комплексний підхід до вирішення соціально-економічних проблем, який враховує інтереси всіх сегментів суспільства. При цьому найбільш важливим завданням є забезпечення ефективної політики у сфері зайнятості, яка сприятиме адаптації населення до нових умов та вимог ринку праці, а також – розвиток соціальних програм та заходи, спрямованих на зменшення соціальної нерівності. Реалізація цих завдань найбільш ефективно забезпечується за рахунок виконання програм формування економічної відповідності національної економіки України вимогам ЄС, що реалізуються в контексті євроінтеграції нашої держави.

Крім того, необхідно суттєво активізувати інвестиційну діяльність у сферах, що сприяють соціальному розвитку, таких як освіта, охорона здоров'я та інфраструктура, які суттєво постраждали внаслідок російської агресії проти України. При цьому інвестиції у людський капітал та розвиток людських ресурсів є ключовими для забезпечення ефективного та сталого соціально-економічного розвитку

країни. Загалом, вирішення соціально-економічних проблем, що функціонально пов'язані із структурною трансформацією економіки України, вимагає комплексного підходу та реалізації спільних програм з боку держави,

бізнесу та громадськості. Виключно за рахунок ефективної співпраці та взаємодії можна досягти стійкого підвищення якості життя громадян та забезпечити стаке економічне зростання України після завершення війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дзямулич М. І. Соціально-економічні наслідки зрушень в структурі робочої сили України. *Вісник Рівненського державного технічного університету. Серія: Економіка*. 2002. № 2(15). С. 458–465.
2. Дзямулич М. І., Чиж Н. М. Особливості функціонування системи недержавних страхових пенсійних фондів в Україні. *Економічний форум*. 2020. № 1. С. 135–140.
3. Довганик Н. М., Чалюк Ю. О. Концепція глобальної освіти в історичній ретроспективі. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2018. № 1. С. 22–29.
4. Довганик Н. М., Чалюк Ю. О. Типологізація реформ місцевого самоврядування. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Т. 31(70). № 4. С. 42–47.
5. Кириленко В. І., Чалюк Ю. О. Оцінка готовності країн до дистанційного навчання. *Прийзовський економічний вісник*. 2022. № 1(30). С. 24–33.
6. Хомюк Н. Л., Шматковська Т. О., Дзямулич М. І., Гаряга Л. О. Детермінанти розвитку інклюзивного ринку праці в Україні. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2024. № 37(1). С. 22–27.
7. Чалюк Ю. О. Вплив COVID-19 на соціально-економічну стабільність середнього класу. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2021. № 8(52). Том 1. С. 68–78.
8. Чалюк Ю. О. «Warstate» і «Welfare state»: конфлікт чи синергія воєнної стратегії та соціальної безпеки України. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 1(48). С. 309–320.
9. Чалюк Ю. О., Довганик Н. М. Гендерні особливості політичного лідерства. *Політичне лідерство: навч. посібник*. Київ : КНЕУ, 2021. С. 225–250.
10. Чалюк Ю. О., Довганик Н. М. Розширення можливостей жінок як інструмент соціально-економічного розвитку. *Наукові перспективи*. 2021. № 7(13). С. 279–293.
11. Шматковська Т. О., Подзізей О. О. Концептуальні засади підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. *Економічний форум*. 2020. № 4. С. 77–85.
12. Шматковська Т. О., Сосна Г. М. До проблематики підвищення ефективності діяльності підприємства на інноваційних засадах. *Фінансовий простір*. 2016. № 1(21). С. 114–118.

REFERENCES:

1. Dziamulych, M. I. (2002). Sotsialno-ekonomichni naslidky zrushen v strukturі robochoi syly Ukrainy [Socio-economic consequences of changes in the structure of the labor force of Ukraine]. *Visnyk Rivnenskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu. Serii: Ekonomika*, vol. 2(15), pp. 458–465. (in Ukrainian)
2. Dziamulych, M. I., & Chyzh, N. M. (2020). Osoblyvosti funktsionuvannya systemy nederzhavnykh strakhovykh pensiinykh fondiv v Ukraini [The main features of the functioning of the non-state insurance pension funds in Ukraine]. *Ekonomichnyi forum*, vol. 1, pp. 135–140. (in Ukrainian)
3. Dovhanyk, N. M., & Chaliuk, Yu. O. (2018). Kontseptsiiia hlobalnoi osvity v istorychnii retrospektyvi [The concept of global education in historical retrospect]. *Mizhnarodni vidnosyny: teoretyko-praktychni aspekty*, vol. 1, pp. 22–29. (in Ukrainian)
4. Dovhanyk, N. M., & Chaliuk, Yu. O. (2020). Typolohizatsiia reform mistsevoho samovriaduvannya [Typology of local self-government reforms]. *Vcheni zapysky TNU im. V. I. Vernadskoho. Serii: Ekonomika i upravlinnia*, vol. 31(70), part 4, pp. 42–47. (in Ukrainian)
5. Kyrylenko, V. I., & Chaliuk, Yu. O. (2022). Otsinka hotovnosti krain do dystantsiinoho navchannia [Assessment of countries' readiness for distance learning]. *Pryazovskiy ekonomichnyi visnyk*, vol. 1(30), pp. 24–33. (in Ukrainian)
6. Khomiuk N. L., Shmatkovska T. O., Dziamulych M. I., Hariaha L. O. (2024). Determinanty rozvytku inkluzyvnoho rynku pratsi v Ukraini [Determinants of the development of the inclusive labor market in Ukraine]. *Ekonomichnyi chasopys Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, vol. 37(1), pp. 22–27. (in Ukrainian)
7. Chaliuk Yu. O. (2021). Vplyv COVID-19 na sotsialno-ekonomichnu stabilnist serednoho klasu [The impact of COVID-19 on the socio-economic stability of the middle class]. *Internauka. Seria: "Ekonomichni nauky"*, vol. 8(32), part 1, pp. 68–78. (in Ukrainian)

8. Chaliuk Yu. O. (2024). "Warstate" i "Welfare state": konflikt chy synerhiia voiennoi stratehii ta sotsialnoi bezpeky Ukrainy ["Warstate" and "Welfare state": conflict or synergy of military strategy and social security of Ukraine]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, vol. 1(48), pp. 309–320. (in Ukrainian)
9. Chaliuk, Yu. O., & Dovhanyk, N. M. (2021). Henderni osoblyvosti politychnoho liderstva [Gender features of political leadership]. In: *Political leadership* [Politychne liderstvo]. Kyiv, pp. 225–250. (in Ukrainian)
10. Chaliuk, Yu. O., & Dovhanyk, N. M. (2021). Rozshyrennia mozhlyvostei zhinok yak instrument sotsialno-ekonomichnoho rozvytku [Empowerment of women as a tool of socio-economic development]. *Naukovi perspektyvy*, vol. 7(13), pp. 279–293. (in Ukrainian)
11. Shmatkovska, T. O., & Podzizei, O. O. (2020). Konseptual'ni zasady pidvyshchennia konkurentospromozhnosti obiednanykh terytorialnykh hromad [Conceptual foundations of enhancing the competitiveness of united territorial communities]. *Ekonomichniy forum*, vol. 4, pp. 77–85. (in Ukrainian)
12. Shmatkovska, T. O., & Sosna, H. M. (2016). Do problematyky pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti pidpriemstva na innovatsiinykh zasadakh [To the problem of the increase of efficiency of activity of the enterprise on innovative principles]. *Finansovyj prostir*, vol. 1(21), pp. 114–118. (in Ukrainian)